

Terminologia medicală românească a doctorului Ioan Piuariu (Molnar von Müllersheim).

Introducere.

Personalitatea doctorului Ioan Molnar-Piuariu s'a evidențiat în ultimul timp în măsură tot mai mare. Rolul său în renașterea noastră culturală se vedește din ce în ce mai mult: ca lexicograf și gramatic, popularizator și mecenate, traducător și ziarist. Locul lui e alături de Clain, Șincai, Maior și ceilalți corifei ai renașterii noastre. Chiar și activitatea sa politică în timpul revoluției lui Horia, destul de greșit interpretată de Nicolae Densusianu, apare azi într'o lumină mult mai favorabilă, mai ales dacă se va putea dovedi definitiv partea sa la redactarea „Suplex libellum“-ului.

Prea puțin studiată a fost activitatea lui Molnar-Piuariu în profesiunea sa de medic. În două articole pe cari le-am publicat în „Clujul Medical“ (No. 5—6/1925) am arătat că, după cunoștințele noastre actuale, Molnar-Piuariu a fost primul medic titrat de naționalitate română, — și adaog: cu conștiință românească, — pe întreg teritoriul etnic dacoromân. Rezămându-mă pe faptul că, om tânăr fiind, a fost numit medic-oculist al Principatului Transilvanic și că mai târziu a ajuns chiar profesor de oftalmologie la Academia medico-chirurgicală din Cluj, — școală care câțva timp a avut și rang de Universitate, — dar mai ales sprijinându-mă pe niște documente până acuma necunoscute din arhivele Bruckenthal, din care rezultă că Molnar-Piuariu a fost chemat și la Viena să execute operații de ochi, cred că am putut dovedi, că acest prim medic român a fost un specialist de seamă, savant și excelent practician. În sfârșit am mai arătat că el a publicat și o lucrare medicală în latinește, prima lucrare medicală științifică scrisă de un Român.

Molnar n'a scris medicină în românește. Înaintea sa putem înregistra câteva circulări chezaro-crăiești cu conținut igienic și de poliție sanitară. Cât a trăit el, au văzut în Ardeal lumina zilei câteva broșuri de popularizare medico-igienice, scrise adesea de Sași. Deci de un început de terminologie științifică medicală nici nu poate fi vorba în acea epocă. Ea s'a născut mult mai târziu dincolo de Carpați și s'a fixat într-o câțiva în epoca doctorului Davilă. A fost o terminologie barbară, volnică, creată ad hoc, fără considerație la firea limbei noastre: când latinizată, când franțuzită sau italianizată, când supt influența terminologiei germane. Abia veacul nostru a adus o întorsătură spre bine prin tendința autorilor medicali români contemporani de-a introduce o terminologie mai românească.

Mi s'a părut interesant să caut în lucrările lui Molnar urme de terminologie medicală. Știu prea bine că el n'icând nu s'a gândit la alcătuirea ei: el însuși spune că n'a venit încă vremea să se scrie în românește medicină. Dar eram sigur că acest medic-literat în opera sa lexicografică trebuie să ne fi lăsat vrând-nevrând urme de terminologie medicală, fie ca terminologia redusă a graiului popular din acea vreme sau o terminologie construită, artificială, făcută de autorul medic pentru a fi complet în opera sa de lexicograf.

Am studiat gramatica lui Molnar („Deutsch-wallachische Sprachlehre“, Wien, Kurzbek) din 1788 și ediția a treia a aceleiași lucrări (Sibiiu, 1823), tipărită după moartea autorului, cu glosarele lor; dicționarul postum („Wörterbüchlein deutsch und wallachisches“, Sibiiu, Hochmeister, 1822), alcătuit după glosarul gramaticii¹. Deoarece cele două din urmă lucrări au fost tipărite după moartea lui Molnar, le-am utilizat abia după ce m'am convins că tezaurul lexicografic din ele e identic cu cel din gramatica de la 1788. Notez că între exercițiile de conversație din cele două gramatici trei se referă la medicină: VIII. „Von dem Menschen und dessen Gliedern“; IX. „Von den Mängeln des Menschen“; X. „Von den Zufällen der Krankheiten“. În sfârșit, pentru a-mi câștiga o orientare generală despre limba și felul de a scrie al lui Molnar, am răsfoit singura lucrare pe care am mai

¹ Țin să mulțumesc domnului Nicu Olariu din Cluj, proprietarul celor două cărți din urmă, care cu multă bunăvoință mi le-a pus la dispoziție.

putut-o afla în Cluj, „Retorica“ sa din 1798. Regret că nu am putut avea la îndemână broșurile sale despre stupărit; de bună seamă că și în ele aș mai fi putut găsi lucruri de interes.

Țin să accentuez că, nefiind specialist, mă voi abține de la orice comentariu filologic; intenția mea e să culeg materialul brut și să reconstruiesc limbajul pe care primul medic român îl va fi folosit în atingere cu pacienții săi români.

Am avut momente de îndoială, dacă are rost să redau întreg materialul cules. Că Molnar dă pentru „Herz“ = „inimă“ și pentru „Unterleib“ = „pântece“, — asta e natural și la aparență puțin va interesa pe filolog sau pe medico-istoric. Cu toate acestea e interesant a constata că el dă tocmai „inimă“ și „pântece“ și nu „cord“ și „abdomen“. De aceea am crezut că e bine să dau și termenii banali, pentru a evidenția caracterul pur popular al terminologiei sale, care câștigă în importanță când ne dăm seama că gramaticile și dicționarul au fost scrise în zorile latinismului și că după ele a urmat epoca barbarizării terminologiei noastre medicale.

Limba lui Molnar-Piuariu.

Molnar, fiu de preot ortodox din Sadu, a scris în limba frumoasă a ținuturilor mărginene. Sibiiul ortodox l-a ferit de tendințele de latinizare ale Blajului. Deși avea cea mai mare stimă pentru corifeii de pe Târnave, — nu odată și-a exprimat admirația pentru ei, — s-a ferit de tendințele lor extreme; iar simțul lui fin pentru limbă l-a păzit de streinisme. Trebuie remarcat acest lucru mai ales când știm că Molnar vorbea bine latinește, nemțește, ungurește și, probabil, și franțuzește. Față de neologisme e foarte rezervat: unde poate, caută echivalentul popular. Graiul lui e graiul poporului din sudul Ardealului, ceva mai ciselat și mai îmbogățit cu elemente culte, alese cu bun simț. Scrisul lui e îngrijit și relativ elegant; uneori miezos, ca al cronicarilor. Natural că influența mediului nu a putut-o evita. Aflăm ardelenisme: bewirten = *a omeni*; Bittschrift = *iștanție*; Abtritt = *budă*; bunt = *nălbastru*; Federmesser = *penițeluș*; Gestick = *chindeseală*; ba chiar și sibienisme ca: abspülen = *a clătări*. Destul de frecvente sânt ungurismele: beleidigen = *a bușului*; betragen = *a încelui*; Bettdecke = *poplon*; abhobeln = *a bilui*; Absonderung = *deschillnire*; Amtierung = *tistie*; Blech = *bădic*; bunt = *tărcat*; Kalesche = *hinteu*; Kanonikus

= *canonicuș*; galant = *chedveș*; Gespanschaft = *varmeghie*. Mult mai rare sânt expresii împrumutate din limba germană: abformen = *a formălui*; Kamisol = *recăl*. E de remarcat că în gramatică și dicționar aflăm expresii de dincolo de Carpați: Bevollmächtigter = *vechil*; adeln = *a boieri*; Bojar = *boieriu*; Fürst = *vode*; Fürstensohn = *vezerde*; Schmaus = *ziiafet* (dar și *ospăț!*); lucrul nu ne va miră: cunoaștem legăturile sale cu Alexandru Tell din București (Bogdan-Duică și Popa-Lisseanu: „Viața și opera lui Gheorghe Lazăr“ [1924], p. 289), știm că atunci când a trimis să se tipărească mineele la Buda avea legături cu clerici înalți din Muntenia și avem motive să credem că a fost însuși în Muntenia. Neologismele, rare, sânt de obicei inevitabile: Bischkote = *bișcotă*; Abschrift = *copie*; Advocat = *procurator*; Almosen = *elemosină* (dar și *pomeană!*); Bleistift = *țeruză*; Einfluss = *influxie* (dar și *lucrare* [sic!]); Fürstentum = *prințipat*. Rare sânt cuvintele care fac impresia de a fi construite: besaiten = *a încordă*; betrachten (die Sterne) = *a steli*; abgrasen = *a desierbi*; Abriss = *chipuire*; Abwesenheit = *nefirea de față*; Allee = *loc de preumblare*. Mai afăm o seamă de cuvinte și forme, — mai ales provincialisme, — vechi, eșite azi din uz: erwerben = *a surzui*; beständig = *deurit*; besudelt = *zingălit*; beuteln = *a zdruhăi*; biegen = *a coviia*; Aberwitz = *bulguire*; abgewinnen = *a amirui*; abrufen = *a păciulă*; achten, verehren = *a comănăci*; anbeissen = *a îmbucă*; — sau forme neobicinuite: ambos = *nocovană*; essen = *a mânâncă*; Fledermaus = *liuluiac*. Ici-colea câte o traducere de-a dreptul greșită: Ebbe = *furtună, vișor*; Papagei = *gaiță*. Am spus că Molnar se ferește de latinisme; într'adevăr, în gramatică și dicționar ele lipsesc aproape complet. În „Retorica“ sânt ceva mai frecvente. În prefața traducerii „Istoriei“ lui Millot (1800), Molnar spune: „La așezarea acestei istorii am împrumutat și cuvinte de la maica noastră limba latinească, că în unele părți și ținuturi sânt locuitorii deprinși cu ele, iară pe alte locuri nu sânt obicinuite. Pentru aceea le-am tălmăcit cu cuvinte de obște înțelegătoare.“

Terminologie medicală.

1. Noțiuni generale.

Leben = *viița*; leben = *a viețui*; lebendig = *viiu*. Tod = *moarte*; tödlich = *de moarte*. Sterben, absterben = *a mori*; versterben = *a răposă*; verrecken = *a peri*. Unsterblichkeit = *ne-*

muritorie; unsterblich = *nemuritoriu*. Gesund = *sănătos*. Erkranken = *a beteji*; krank = *bolnav*; kränken = *a bolnăvi*; kränkeln = *a boli*; Krankheit = *boală*; kränklich = *betegos*; unpässlich = *bolnav*. Genesung = *tămăduire*; genesen = *a lecu*; Heilung = *lecuire*, *tămăduire*, *însănătoşare*; heilsam = *tămăduitoriu*; heilen = *a tămădui*, *vindecă*; ungeheilt = *netămăduitoriu*, *nevindecat*. Schmerz = *dorere*; schmerzen = *a dorea*; schmerzhaft, schmerz lich = *doios*; leiden = *a păşi*, *pătim*, *răbdă*, *suferi*; Leiden = *patimă*. Mängel = *scăderile* Gebrechlich = *slăbănog*; verunstalten = *a blezni*, *slu*; verstümmeln = *a slu*, *a ciungări*; verstümmelt = *ciung*; verunglücken = *a se primejdu*; Unfall = *năpastă*; verwunden = *a răn*.

Jugend = *tinereţele*; Alter = *bătrâneţele*; Alter, (graues) = *cărunteaţă*.

Anfall = *împresurare*. Seuche = *lepră*. Verwesung = *putrejune*. Physisch = *firesc*. Klima = *clima*. Antasten = *a pipăi*. Abkümmern = *a pricăji*, *scârbi*. Abhärten = *a învătoşă*. Abhärmen = *a tânji*. Erwürgen = *a suguşă*; Erdrosseln (das) = *sugrumare*; aufgehängt = *spânzurat*. Aufschlitzen = *a spintecă*; aufgeschlitzt = *junghiiat*; aufritzen = *a căpără*; häuteln = *a bel*; schrammen = *a căpără*, *zgăria*; aussaugen = *a suge*. Vergiften = *a otrăvi*, *îvenină*, *cătrăni*. Vertragen = *a răbdă*, *a suferi*. Zerquetschen = *a strivi*, *struji*; zerren = *a zgăţal*.

Doktor, Arzt = *doftor*; Chirurgus, Wundarzt = *hirurg*, *făceriu*, *vraci*; Augenarzt = *doftor de ochi*; Zahnarzt = *doctor de dinţi*; Steinbruchschneider = *vraci*; Apotheker = *Apoticariu*, *apotecariu*, *speşier*, *spişieriu*; Hebamme, Wehfrau = *moaşe*.

Hospital = *şpital*; Lazareth = *lăzăret*; Trage = *troagă*; Kur = *tămăduire*, *vindecare*; Arznei = *leac*.

2. Anatomie.

Leib, Körper = *trup*. Gerippe = *ciholane*, *ciolane*; Bein = *os*; Gebeine = *oase*; Gelenk = *închietură*. Drüse = *ghindură*. Fett (das) = *grasul*. Fleischen = *tindene*. Haar = *păr*. Haut = *piele*, *peleşă*. Knorpel = *zgârciu*. Mark = *măduhă*. Muskel = *muşchiu*. Nerven = *nervuri*. Adern = *vinele*; Geäder = *vinele*; geädert = *învânat*; Blut = *sânge*, *singele*. Rumpf = *trunchiu*; Rücken = *spate*, *dungă*, *dos*; Rückgrat = *spinare*; Glied = *mădulariu*.

Zwerg = *pitic*, *carlic*. Missgestalt = *mirozenie*. Zwitter = *fătărău*. Zwilling = *geamă*.

Haupt, Kopf = *cap, căpătălu*. Schädel = *tidvă, căpătână*; Hirnschale = *căpătâna crierilor*; Gehirn = *creri, crieri*; Scheitel, Wirbel = *creștet*. Stirn = *frunte, frontea*; Schläfe = *tâmpla*. Angesicht = *față, obraz*; Gesichtsbildung = *physiognomie*; Wange = *bucă (a obrazului)*; Kinn = *falca* (sic!); Kinnbackenbein = *falca*. Maul, Mund = *gură*; Gaumen = *ceriul gurii*; Lippe, Lefze = *buză*; Zahnfleisch = *gingeie*; Zahn = *dinte*; Backzahn = *măseaua*; Zäpflein = *unșor*.

Auge = *ochiu*; Augapfel = *globul ochiului*; Augenlid = *geană, pleopă*; Augenwimper, Augenbraue = *sprânceană*; Augenwinkel = *unghiul ochiului*; Augenstern = *steaua ochiului*; Weisse (im Auge) = *albul ochiului*.

Nase = *nasul*; Nasenlöcher = *nărite*; Knorpel in der Nase = *zgârciul nasului*.

Ohr = *urechea*; Ohrfläpplein = *țincus, țincuș*.

Bart = *barbă*; Schnurrbart = *mustață*.

Nacken, Genick = *ceafă, cerbice*; Hals = *grumaz*; Schlund = *gâttej*; Gurgel (tierische) = *gâtan, gârtan*; Kehle = *gâtul*.

Brust = *piept*; Busen = *sân*; Brüste = *țițele*; Warze an der Brust = *fercus*; Euter = *uger*.

Die inneren Teile der Körpers = *părțile ceale din lăuntru ale trupului*. Eingeweide = *măruntăi*. Lunge = *plumână*; Herz = *inimă*. Zwerchfell = *preveșteală*. Magen = *stomah*; Darm = *maț*; Gedärme = *mațe*; Gekröse = *bezeri*; Leber = *ficatul*; Gallenblase = *fierea*; Milz = *splina*; Niere = *rărunchiu*; Blase = *beșică*.

Achseln = *șalele*; Rippe = *coastă*; Weiche am Körper = *flămânzare*; Unterleib, Bauch = *pânțete*; Nabel = *buric*; Arsch = *cūr*; die Scham = *rușinea*.

Schulter = *umăr*; Arm = *braț*; Ellenbogen = *cotul*; Hand = *mână*; Faust = *pumn (și) mână* (sic!); Handfläche = *palma*; Finger = *deaget, deget*; Daumen = *degetul cel mare*; Nägel = *unghile*.

Hüfte = *coapsă*; Lende = *mijloc, coapsă*; Hintere = *cur, șezut, dos*; Hinterbacken = *buci*; Schenkel = *șold* (sic!); Wade = *pulpă*; Schienbein = *fluerul piciorului*; Knöchel = *glesnele piciorului*; Fuss = *picior*; Sohle = *talpă*; Ferse = *călcăiu*; Zehe = *deget al piciorului*.

3. Fiziologie.

Lebhaft = *vios, vioros*. Leblos = *neînsuflețit*. Erstarren = *amorți*; Schwach = *slab*; schwach werden = *a slăbi*; Schwäche

= *slăbiciune*. Wuchs, Wachsen, Wachstum = *creștere*. Zuckung = *zvâcnire*.

Atmen = *a hropoti*; Ausatmung = *răsuflare*. Anhauchen = *a aburi*. Das Niesen = *strănutare, strănutatu*; niesen = *a strănută*. Gähnen = *a căscă*. Keuchen, röcheln = *a hropoti*; schnarchen = *a horcăi*; schnauben = *a gânfăi*; seufzen = *a ohtă, a suspină*; das Seufzen = *ohtare, suspinare*; Seufzer = *suspin, ohtare*; schluchzen = *a sughiță*; das Schluchzen = *sughițare, sughițatu*; stöhnen = *a geme, a oftă*; geächzet = *oftat*; ersticken = *a înăduși*; würgen = *a sugușă*.

Geblüt = *sânge, sânghiuri*; blutig = *cruntat*; stocken (das Geblüt) = *a se năsădi*; Stockung = *zătignire, năsădire*.

Speichel = *scupiat, scuipt, scuipt*; ausspucken = *scuip*; speien = *a scuipă, vârsă, borî*; Auswurf = *flegmă*; Schleim = *bale, flegmă*; Geifer = *bale*; Rotz = *muc*; rotzig = *mucos*. Gurgeln = *a gânșăni*.

Hunger = *foame*; hungern = *a flămânzi*; hungrig = *flă-mând*; abhungern = *a leșină*. Schwächten = *a țigorî*. Durst = *sete, însetare*; durstig = *însetat*; verdursten = *a însetoșă*. Füttern = *a hrăni*. Kauen = *a mestecă*; -(beim Vieh) = *a rumegă*. Schlucken = *a înghiți*; das Einschlucken = *înghițitură*. Rülpsen = *a râgăi*. Verdauen = *a mistui*; Unverdaulichkeit = *nemistuire*. Das Brechen = *borîre*. Erbrechen = *înturnatul*; erbrechen = *a borî*; sich zum Brechen erzwingen = *a icni*. Galle = *venin*.

Schwitzen = *a asudă*; schweissig = *asudat*; Schweiß = *sudoare*.

Harn = *pișat*; harnen, pissen = *a pișă*. Fortz = *bășină* ohne Geräusch farzen = *a fâșăi*. Dreck, Menschenkoth = *căcat; scârănă*; scheissen = *a se căcă*.

Brunst = *ardere*.

Schlaf = *somn*; schlafen = *a dormi*; schläfern = *a dormită*, schläfrig = *somnoros*. Ausruhen = *a hodină*. Anstrengen = *a opinti*; Anstrengung = *opintire*.

Anbeissen = *a îmbucă*; aufsperrn den Mund = *a căscă*; springen = *a sări*; beben = *a cutremură*; steif werden vom Stehen oder Sitzen = *a cimpăvi*.

Sprache = *graiu, rost*; Stimme = *glas*; Anquiecken = *a mălgămi*.

4. Patologie.

Entzündung = *aprinde, alege (?)*; entzünden = *a obrinci*; vereitern = *împuroiă, coace*. Wund = *crud, rănit*; ausgehöhlt =

găunos; der Beul = *buboiu*; Bläschen, Blatter = *puscea*; blattern = *a bubă*; Geschwür = *apostemă, bubă*; Geschwulst = *umflătură*; Hühnerauge = *ochiu de găină*; Krebs = *rac*; Kropf = *gușe*; kröpfig = *gușat*; kröpfig werden = *a gușă*; Nagelgeschwür = *sugel*; Narbe = *țâțână*; Schramme = *zgârietură*; Verhärtung = *învârtoșare*; Wimmerl = *zgrăbunță*; Wunde = *rană, bubă, zgaibă*.

5. Simptome și sindrome.

Weh tun = *a doreă*. Krampf = *cârceiu*. Blass = *oșilit*. Ohnmacht = *leșinare, amurțeală*; Schwindel, Schwindsucht (sic!) = *amețeală*. Fieber = *friguri*; Schauer = *fior*. Eckel = *greață*; Kolik = *colică, colici*; Bauchgrimmen = *mătricea, mătrice*; Reißen im Bauch = *rosuri*; das Abweichen = *urdinarea*; laxieren = *a urdină, cuțuri*. Heiser werden = *a răguși*; Heiserkeit = *răgușeală*; Seitenstechen = *junghiu*; keuchen (aus Engbrüstigkeit) = *a cohârcăi, hârcăi, suspină*; beklemmen, auf der Brust = *a năplăi*; Husten = *tuse*; husten = *a tuși*; Cathar = *catarul*. Aufschwellen = *a boboti*; aufgeschwollen = *umflat*; aufgelaufen = *umflat*; aufdunsen, aufblähen = *a gânfi, a gânfă*. Gelbsucht = *gâlbinare*. Ausschlagen (Frieseln) = *a prozori*; aufgerieben = *frecat*. Zahnschmerzen = *dureare de dinți*; Zahnlückig = *știrb*.

6. Boale interne și infecțioase.

Schnupfen, Strauchen = *troahnă*; Kathar = *cataruita*; rote Ruhr = *inimă rea*; hitzige Krankheit = *lingoare*; Pocke = *bubat*; Pest = *ciumă*; Hektik = *oftică*. Wassersucht = *hidrobică, boala apii*; krank werden an einer Krankheit die Tschömör heisst = *a ciumurlui*; Scharbock = *școrbut*; Podagra = *podagra*. Schlagfluss = *apoplexie*; Schlag = *epilepsie* (sic!), *gută*. Hinfällende Krankheit = *călcarea nevoii*.

7. Patologie externă; boale chirurgicale.

Krüppel = *chilavul, schilavul*; ausgewachsen = *ghibos*; bucklicht = *gârbov, gibos*; Buckel = *gârbovire, cârcă, spinare*; (cele două din urmă în sens anatomic, nu patologic. In Austria „Buckel“, dialectal are și înțeles de „Rücken“); höckricht = *gârbov, ghibos, colțuros*, — [la obiecte]; Höcker = *colț* (probabil tot la obiecte, nu la om). Verrenken, verstauchen, auskegeln = *a scrinti, a struji*; Verrenkung, Verstauchung = *scrintitură*. Erlahmen = *a ologi*;

Iahm = *schilav*; der Lahme = *schiopul*; hinken = *a schiopà, a schiopătà*. Bruch am Leibe = *urlătură*; castrieren = *a jugăni*; entmannen = *a scopi*. Biss = *mușcătură*.

8. Boale de piele și venerice.

Häutig = *pielos*. Haaricht = *păros*; Haarlocken = *zălofi*; Haarzotten = *plete*; Haarzopf = *cosițe*; haaren = *a se năpârli*; grau = *cărunt*; kahlköpfig = *pleșug*; kahlbärtig = *spân*.

Warze = *negel*; aussätzig = *bubos*; Ausschlag = *vărsat*; Grind = *spurcatul*; Rotlauf = *fogiul*.

Venerisch = *venericesc*; Lustseuche = *sfranț*.

9. Obstetrică și ginecologie.

Zeugen, gebären = *a naște, prăsi*; befruchten = *a înrodi*; unfruchtbar = *neroditoriu*; schwanger = *îngreecat*; schwängern = *a îngreacă*; Schwangerschaft = *îngreacă*; geboren = *născut*; Geburt = *naștere*; Entbindung = *naștere*; die Kinder bei der Geburt heben = *a moși*; Wöchnerin = *chendilă, lehușă*; Mutterleib = *zgău*; kreissen = *a screme*.

Säugling = *sugătoriu*; ungeboren = *nenăscut*; abgewöhnen = *a desvâță, a înțără*.

Ausbrüten = *a cloci, a prăsi*; Ausbrütung = *prăsâlă*.

10. Boale de nervi. Psihologie.

Seele = *sufletul*. Gedanke = *cugetul*. Vernunft = *priceperea*; Bewusstsein = *cunoștința*; Verstand = *înțelegeria*; Wille = *voia*; Urteil = *judicata*; Gedächtnis = *aducerea în minte*.

Phlegmatisch = *flegmatic*.

Schwindel = *amețeală*; schwindeln = *a ameți*; betäuben = *a bulgui*; betäubt = *amețit*; phantasieren = *a năluci*.

Wahnsinn, Wahnwitz = *bolânzie*; wahnsinnig = *bolând*; Narr = *nebun*; nârrisch = *nebun*; Unsinn = *bolânzie*; unsinnig = *bolând, nebun*; unsinnig werden = *a bolânzi*; Stumpfsinnigkeit = *năucie*; stumpfsinnig = *năuc*; mondsüchtig = *lunatec*; Melancholie = *melanholie*; Schwermüt = *măhnire*; hinfallende Krankheit = *voia mării*; Wut = *turbare*; wütig werden = *a turbă*, wütend, toll = *turbat*; Selbstbefleckung = *malahie*.

Die fünf Sinne = *cele cinci simțiri*; Geruch = *mirosul, mirosirea*; riechen, beriechen = *a mirosi*; anriechen = *amiroși*; Geschmack = *gustul*; schmecken = *a gustă*; Gehör = *auzul, auzirea*.

Taub = *surd*; sausen, das Ohr = *a şuî*; Stammeler = *gângav*; stammeln = *a gângăvi*, *a balbuşi*; stottern = *a gângăi*, *şiscovi*; Stummheit = *muşie*; stumm = *mut*; verstummen = *a amuşi*, *înmuşi*.

11. Oftalmologie.

Das Sehen = *vederea*; sehen = *a vedeà*; schauen = *a se uità*, *a vedeà*; anschauen = *a privi*; anstarren = *a îndelbini*; blinzeln = *a clipl*; funkeln (die Augen) = *a steli*.

Träne, Zähre = *lacrămă*; tränen = *a lăcrămă*.

Blödsichtig = *ponivos*; schielen = *a chiori*; der Schielende = *chiorul*; blind = *orb*; erblinden = *a orbi*; verblenden = *a întunecà*, *orbi*, *a împăjeninà*.

Star = *albeaţă*; Flecken im Auge = *albeaţă*.

Brille = *ochelariu*.

12. Parasiţi.

Floh = *purece*; flöhen = *a purecà*; Wanze = *ploşniţă*, *păduche de perete*; Laus = *păduche*; lausen = *a păduchià*; Nisse = *lindine*; Krätze = *râie*; krätzig = *râios*; krätzig werden = *râià*; Wurm = *vierme*; Finne (beim Schweinefleisch) = *linte*.

13. Terapeutică.

Diät = *dietă*, *cumpăt*.

Eine Geschwulst zerteilen = *a desumflà*; impfen = *a altoi*; räuchern = *a tămâià*, *afumà*, *cădi*; Bähung = *opăreală*; salben = *a unge*; Salbe = *alifie*, *unsoare*; Pille = *pilură*; Pomade = *pomadie*.

14. Farmacia; materia medica; chimia.

Spezerei = *mireasmă*, *mir*; Würze, Gewürze = *aromate*, *speşerii*, *mirodenii*, *dresuri*.

Gift = *otravă*, *cătran*; giftig = *veninos*, *otrăvos*!

Säure = *acrimie*; beizen = *a argăsi*; befeuchten = *a jilăvi*.

Weinstein = *piatră de vin*; Schwefel = *puccioasă*; Salpeter = *saletră*; Salmiak = *ţiperig*; Quecksilber = *argint viu*; Mausgift, Arsenik = *şorecie*; Alaun = *piatră acră*; Grünspan = *grişpan*; Zinn = *cositoriu*.

Inslicht = *seu*. Baumöhl = *untdelemn*.

Mandelmich = *lapte de migdale*; Honigwasser = *mursă*.

Campher = *camfor*; Zimmet = *scorțișoară, canale*; Terpentin = *terpentin*; Sarsaparillenholz = *sarcie*; Myrrhen = *zmirnă*; Gewürznägel = *cuișoare*; Zunder = *iască*.

Incheiere. Concluzii.

Terminologia medicală românească a lui Molnar-Piuaru nu-i nici terminologia curat populară nici cea științifică, savantă. E o terminologie intermediară, tezaurul lexical medical, pe care îl va fi folosit tânăra burghezime română a Brașovului și Sibiului, burghezime cultă, însă cu noțiuni medicale reduse, — e dicționarul medicinei de casă a târgovețului ardelean. O terminologie științifică lipsește complet și e vădit în intenția autorului de a nici nu o da. În consecință și în mod logic lipsește și orice tendință de latinizare, lipsesc aproape complet neologizmele și termenii tehnici speciali. Tezaurul lexical medical e destul de bogat pentru această terminologie medicală casnică, deși nu e complet, — fapt care caracterizează de altcum întreg dicționarul lui Molnar. Foarte rare sânt unele traduceri vădit improprii, greșite. Majoritatea termenilor dați sânt și azi folosiți în limbajul curent din Ardeal. Mulți din ei sânt atât de pregnanți și românești încât ar merită să fie introduși în terminologia noastră științifică modernă, precum și unii din cei uitați ar putea fi foarte bine și cu folos resuscitați.

Dr. Valeriu L. Bologa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj